

Cultuur, een rol van betekenis

Startnotitie

Cultuuragenda 2017 - 2020
(versie 31 maart 2015)

Gemeente Maastricht

Inhoudsopgave

	pag.
Aanleiding en samenvatting van deze notitie	3
I Mission statement	7
II Nieuwe uitdagingen	9
III Cultuur is van de hele stad	13
IV Jongeren en studenten	15
V De ontwikkeling van professionele talenten	17
VI Cultureel brandpunt in een relevante omgeving	19
VII Meer afstemming binnen de ketens van verwante spelers	21
VIII Van prestaties naar maatschappelijke impact	23
IX Kansen binnen de creatieve economie en cultureel ondernemerschap	25
X Erfgoed op een brede leest	27
Bijlage 1: Het Proces	29

Aanleiding en samenvatting van deze notitie

Aanleiding

Deze start- en discussienotitie ‘*Cultuur, een rol van betekenis*’ vormt het vertrekpunt voor een jaar waarin het gemeentelijk cultuurbeleid in opdracht van de Gemeenteraad, en in dialoog met de stad en de culturele spelers, herijkt gaat worden. Na de realisatie van de structurele bezuinigingen (‘*Focus en Reductie*’), verschuift de aandacht nu naar de *nieuwe* kansen voor kunst en cultuur. De notitie dient twee doelen:

1. Bij de gesprekken in Maastricht over de innovatieagenda cultuur en besluitvorming over de inzet van het innovatiebudget uit het Bestuursakkoord (mei - december 2015);
2. Bij de onderhandelingen met Rijk en Provincie Limburg over het nieuwe cultuurplan 2017-2020 (juni 2015 - mei 2016). Het is zinvol en noodzakelijk om onze uitgangspunten voor het cultuurbeleid via deze beleidsagenda nog eens op een meer uitgebreide manier voor te leggen. Een niet onbelangrijke reden daarvoor is dat de voorbereidingen voor het cultuurplan 2017-2020 zijn gestart. Maastricht neemt in de landelijke culturele infrastructuur – als een van de 9 culturele brandpuntgemeenten (de G9) – een belangrijke plaats in.

Bij het realiseren van het (nieuwe) cultuurbeleid zijn vele partners in het veld betrokken. Zonder die partners zullen geen bergen worden verzet. Deze startnotitie is bedoeld om al die partners te informeren over en te betrekken bij de richting die wij op denken te moeten gaan. Hierbij gaat het niet zozeer om ‘het verdelen van de koek’, maar om het in gang zetten van nieuwe processen en attitudes. Nogmaals: het gaat om een richting. Daarom zijn in deze notitie geen concrete bestedingsvoorstellen opgenomen.

Het traject, om met de stad in gesprek te zijn over het cultuurbeleid, loopt al enige tijd. Er is een start gemaakt met ‘voeten-op-tafel-sessies’, waarin met spelers uit het culturele veld open en informele gesprekken worden gehouden. Maastricht heeft met de Raad voor Cultuur een cultuurdebat over het cultuurbestel in Maastricht georganiseerd. Het gemeentebestuur bevroegt de stad in de breedte, met hulp van Tout Maastricht en de Jan van Eyckacademie, over haar culturele ambities.

Het mag duidelijk zijn dat niet alleen Maastricht maar ook andere partners momenteel bezig zijn met dezelfde exercitie voor wat betreft visie en uitgangspunten. Een paar voorbeelden.

De Raad voor Cultuur heeft in 2014 zijn ‘Verkenningen’ gepubliceerd;

de minister van cultuur komt voor de zomer met haar uitgangspuntenbrief voor de cultuurplanperiode 2017-2020;

het KOM (cultureel overleg Maastrichtse culturele instellingen) heeft onlangs zijn bijdrage gepubliceerd en deze met de wethouder van kunst en cultuur besproken;

de provincie heeft haar ‘Accentennotitie’ gepubliceerd;

het Fonds Podiumkunsten houdt in het land rondetafelgesprekken

en de G9 (de culturele brandpuntgemeenten in Nederland) komen binnenkort met nadere voorstellen.

Kortom: het gesprek over de toekomst van het cultuurstelsel is in volle gang en dat zal, wat ons betreft, nog wel even zo blijven. Uiteindelijk zullen, na de verschillende consultaties, onderhandelingen en afstemmingen, concrete besluiten worden genomen worden.

Eenzijds bij de vaststelling van het nieuwe cultuurplan 2017 - 2020 en anderzijds bij bestedingsvoorstellen van de ‘innovatiegelden’.

Samenvatting van deze notitie

Het mission statement

Hierin geven we een beeld over wat voor stad Maastricht volgens ons zou kunnen zijn. Een stad waar cultuur voor alle partijen van grote betekenis is geworden en een stad die ruimhartig als culturele centrumstad binnen (Zuid) Limburg en de regio functioneert.

Nieuwe uitdagingen

Dit hoofdstuk verwijst allereerst nog eens kort terug naar de analyse van onze vorige beleidsagenda ‘Maastricht, Stad van Culturele Carrières’ (2008). Dit doen we omdat veel van de analyses, die daarin geformuleerd werden, nog onverminderd gelden. We geven ook aan dat Maastricht in de afgelopen tijd hoog is gestegen op de ranking van de Atlas voor Gemeenten.

We geven vervolgens een overzicht van urgente vraagstukken, waar wij gezamenlijk een antwoord op moeten vinden. Als centraal thema bij die urgente vraagstukken stellen wij ‘de relevantie van kunst en cultuur’ aan de orde: hoe kunnen kunst en cultuur meer betekenis krijgen voor de omgeving waarin zij werkzaam zijn?

De beleidsagenda wordt vervolgens uitgewerkt aan de hand van een aantal thema’s, die volgens ons de komende periode aandacht en ontwikkeling vragen.

Modernisering van de cultuurparticipatie

Hier gaat het over de brede participatie van verschillende bevolkingsgroepen. Breed in de zin van: het belangrijke amateurveld, via volkscultuur en cursussen bij de muziekschool, tot aan activiteiten van ‘Tout Maastricht’ en cultuur in buurten en wijken.

We stellen daarbij het dilemma aan de orde dat de ‘culturele canon’ door velen niet meer (h)erkend wordt, terwijl een aantal culturele professionals nog altijd streven naar de verspreiding ervan. De (tegen)vraag moet zijn: hoe stel je nieuwe groepen zelf in het bezit van ‘culturele productiemiddelen’, zodat zij hun eigen verhaal kunnen neerzetten? Daartoe wordt begrip ‘radicale participatie’ geïntroduceerd. Een logische vervolgvraag is: hoe moet de relatie zijn tussen ‘hoge’ kunst en de meer radicale ‘kunst van onderop’?

Wij willen dat ook de professionele instellingen zich over dit vraagstuk buigen.

Jongeren en studenten

Wij willen de culturele positie van deze twee (overlappende) groepen op een hoger plan brengen. Het gaat immers om het investeren in de toekomst van de stad. Deze groepen voegen nieuwe ideeën en praktijken aan de stad toe. We refereren, als voorbeelden voor onze inzet, onder andere aan de ontwikkeling van de Muziekgieterij als poppodium en aan de vestiging van internationale studenten in de Timmerfabriek.

Het gesprek hierover moet structureler en frequenter gevoerd worden en de culturele noden moeten scherper benoemd worden.

Ontwikkeling van het professionele talent

Door de aanwezigheid van het volledige kunstvakonderwijs in de stad, heeft Maastricht een bijzondere zorgplicht voor het talent dat er (af)studeert. Een vorig kabinet heeft de ‘bedrijfstak talentontwikkeling’ zo goed als van de kaart geveegd. In Maastricht is door het veld zelf een unieke oplossing ontwikkeld: ‘Via Zuid’. Samen met de provincie steunen we dit landelijk gewaardeerde voorbeeld van moderne talentontwikkeling. Het is een voorbeeld van de door ons nagestreefde ketenwerking (intensieve samenwerking tussen verwante instellingen).

Maastricht als cultureel brandpunt

We willen dat Maastricht een van de negen landelijke culturele brandpuntgemeenten blijft. Daartoe hebben deze brandpunten zich verenigd in de G9 en komen ze met voorstellen aan de minister van kunst & cultuur. Maastricht wil binnen de provincie en binnen de Euregio de uitstraling als cultureel brandpunt behouden en versterken. De toekomst van deze ook voor de stad strategische positie is niet vanzelfsprekend.

De kracht van culturele ketens

Een ander belangrijk thema is het behoud van de rijksgefinancierde culturele instellingen voor de stad en daarmee ook voor de regio. Wij streven naar meer samenhang tussen de culturele instellingen. Daarom stellen wij voor om, voor de komende cultuurplanperiode, niet langer individuele instellingen te ondersteunen, maar een collectief contract afsluiten met verwante instellingen en medefinanciers. De bedoeling is dat we meer gezamenlijke verantwoordelijkheid creëren. Daartoe voeren we momenteel overleg in G9-verband, met de Raad voor Cultuur, met de provincie, met het veld en met andere partners. We hopen, als culturele brandpuntsteden, binnenkort hierover met nadere voorstellen te komen.

Het wegen van maatschappelijke effect

Wij willen het ‘resultaat’ van de culturele activiteiten minder (uitsluitend) af gaan meten aan bezoekcijfers, vrienden op Facebook en ander cijfermateriaal, maar veel meer baseren op de maatschappelijke impact die men weet te realiseren. Te strakke rekenkundige verantwoording belemmert dynamiek en innovatie en blokkeert het gesprek dat we eigenlijk willen voeren: weet men maatschappelijke impact te bereiken? Het betreft een traject dat duidelijk ontwikkeling en afstemming vergt.

Ondernemerschap en kansen in de creatieve industrie

In dit hoofdstuk belichten wij onze inzet rond het stimuleren van cultureel ondernemerschap. De culturele sector zal in de toekomst meer en meer op eigen benen moeten staan. Ondernemerschap is daarbij een voorwaarde om te slagen. Met de resterende middelen van CH18 zetten wij voorwaardenscheppend in op centra waar (jonge) culturele ondernemers een werkplek kunnen vinden, die voldoet aan de aard en de eisen van deze specifieke beroepsgroep. Maastricht moet immers ook voor deze groep een aantrekkelijke vestigingsplaats zijn.

Erfgoed op brede leest

Maastricht is niet alleen een van de belangrijkste Nederlandse culturele erfgoedsteden. De stad heeft ook nog eens – door haar typische ligging – een rijke en gekleurde geschiedenis.

We constateren dat de kansen en de mogelijkheden nog niet ten volle worden benut. De materiële en immateriële ‘erfgoedvoorraad’ vertegenwoordigt een potentie, die nog niet in een optimale samenhang wordt ontsloten en gepresenteerd. Wij zetten in op een nadere verkenning van deze kansen en mogelijkheden.

Als bijlage van dit document is een overzicht toegevoegd van het proces richting de innovatieagenda cultuur en de nieuwe cultuurplanperiode 2017-2020

I Mission statement

Stel je voor ...

een stad waar tegenstellingen voor het oprapen liggen.

Oud tegenover jong, lokaal tegenover internationaal, kunsten tegenover wetenschap, traditie tegenover vernieuwing, Sjeng tegenover Hollander, de periferie tegenover de Randstad, amateur tegenover professioneel. Enerzijds: de historische binnenstad, de volkscultuur, traditie, kunsten, cultuureducatie, natuur, reflectie; anderzijds / tegelijkertijd: de internationale instellingen en internationale studenten, moderne architectuur, talentontwikkeling, een jonge generatie creatievelingen, experiment, onderzoek en productieve kritiek.

Stel je voor...

een stad waar deze klassieke 'tegenstellingen' niet als probleem worden gedefinieerd, maar radicaal worden opgevat als dynamische en energie-gevende kwaliteiten; als motor voor ontwikkeling; als polen die de bewoners in hun diversiteit juist verbinden en die deze historische stad tot een uniek hedendaags en weerbaar fenomeen maken.

Stel je daarbij voor...

een stad waar sprake is van een concentratie en diversiteit van culturele instellingen; waar, vanwege deze 'culturele massa', de mogelijkheid ontstaat tot afstemming en ketenwerking; waar sprake kan zijn van meer gezamenlijke publieksbenaderingen; van groeiende wisselwerking tussen de cultuursector en economie, onderwijs, maatschappelijke participatie, gebiedsontwikkeling; waar de cultuursector een breed maatschappelijk eigenaarschap kan ontwikkelen; waar een verassende praktijk van coproducties plaats kan vinden; waar een nieuw repertoire van culturele 'interventies' voor nieuwe culturele behoeften ontwikkeld kan worden.

Maastricht kan zo'n stad zijn.

Uniek hierbij is de positie van deze stad in de 'periferie' binnen een schitterend landschap.

Een 'splendid isolation' met alle ramen open.

Talent, publiek, bezoekers, de kunsten en wetenschap en de stad zelf; ze kunnen er langer rijpen en groeien dan elders, in een gastvrije gemeenschap, ook voor de kunsten. Maastricht kent vele nog niet ingevulde ruimtes en posities om je te nestelen. In Maastricht is nog plaats voor het fundamentele debat, voor het oefenen in verbindingen en in 'relevantie'. Maastricht is een speelveld waar de Randstad een voortdurend examen betekent.

De aanwezigheid van een volledig repertoire aan kunstvakonderwijs is daarom voor Maastricht een zegen, vergelijkbaar met de komst van de universiteit destijds. Vooral nu er onmiskenbaar een nieuwe internationale generatie jonge kunstenaars opstaat die, als van nature, een nieuwe attitude erop na houdt:

geen zender van het 'eigen culturele gelijk' maar geïnteresseerd in onorthodoxe coproducties met allerlei segmenten uit de samenleving; geïnteresseerd in relevantie, in het nemen van verantwoordelijkheid, in het leveren van een voortdurende input in de samenleving, in het zich artistiek laten beïnvloeden zonder angst de ziel te verliezen, hongerig naar het fundamentele debat.

Een generatie die haar product als een maatschappelijke interventie opvat.

Deze jonge generatie zoekt havens en pleisterplaatsen, al dan niet tijdelijk. Maar 'if you don't use it, you lose it'. Maastricht kan bij uitstek een pleisterplaats voor zo'n nieuwe kunstenpraktijk zijn. Maastricht – met zijn productieve tegenstellingen en zijn gastvrijheid, als thuishaven voor kunsten en wetenschappen, de internationale en ontvangende stad pur sang – haalt op die manier de relevantie in huis.

In zo'n stad vertonen kunst en cultuur een herkenbare samenhang. Ze lokken directe wisselwerking en oefenen aantoonbare interventiekracht uit. Het 'maatschappelijk soortelijk gewicht' van kunst en cultuur is in zo'n stad hoog.

II Nieuwe uitdagingen

Culturele Carrières

De laatste cultuurvisie van Maastricht was 'Maastricht, Stad van Culturele Carrières' (2008). Deze visie diende destijds onder meer als onderlegger bij de onderhandelingen met het rijk voor het cultuurplan 2009 - 2012. Maastricht had zich ontwikkeld tot een van de negen steden in Nederland met een nagenoeg volledige culturele infrastructuur, inclusief het volledige kunstvakonderwijs.

Deze visie stelde dat die rijke infrastructuur aan het culturele veld de mogelijkheid, zo niet de verplichting, bood om in plaats van een groep individuele instellingen nu als een serie culturele ketens te functioneren. De verschillende instellingen moesten nadrukkelijker hun onderlinge functie afstemmen, zodat het cultureel aanbod niet uit een verzameling losse activiteiten zou bestaan maar eerder uit samenhangende culturele routes (culturele carrières). Routes waardoor en waarin makers, bewoners, bezoekers en de stad zelf cultureel zouden kunnen groeien. Daartoe was het noodzaak, aldus de visie, om ketens te smeden tussen opleiding en experiment, tussen productie en presentatie, tussen kleinschalig en groot, tussen excellent en publieksvriendelijk en tussen stedelijk en internationaal.

In die cultuurvisie werd ook vastgesteld dat cultuur een belangrijke factor is geworden is voor duurzame sociaal-economische ontwikkelingen in steden. De rol van kunst en cultuur in een stad heeft, ook in Maastricht, de laatste jaren fors aan belang gewonnen. Waar vroeger de 'intrinsieke waarde' van de kunsten werd gepromoot of met specifieke 'doelgroepen' werd gewerkt, ter bevordering van cultuurparticipatie, wordt de rol van kunst en cultuur inmiddels veel breder opgevat. Er worden actieve verbanden ontdekt met economie, sociale stijging, stedelijke ontwikkeling en het imago van de stad. Het idee van kunst en cultuur, als relatief zelfstandig beleidsterrein, werd langzaam maar zeker vervangen door een samenhangend concept. Stedelijke ontwikkelingen worden bepaald door een in elkaar grijpen van kunst, cultuur, economie, gebiedsontwikkeling, onderwijs en sociale innovatie.

Die visie stond in een traditie van Maastrichtse cultuur(politieke) praktijken, die er aan bijdroegen dat Maastricht zich in afgelopen jaren consequent wist op te werken in de 'Atlas voor Gemeenten':

Maastricht 10 ^e stad van Nederland	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2014
plaats in het culturele aanbod	38	20	13	10	16	9	8	9/2 ¹

Maastricht heeft deze positie mede kunnen verwerven door de ruimhartige aanwezigheid van rijksgefinancierde instellingen: de BIS (basisinfrastructuur). Het rijk zal echter, op de lange termijn, keuzes moeten maken die effect zullen hebben op deze infrastructuur. Maastricht heeft veel, maar daarmee ook veel te verliezen.

Structuurverschuivingen van vandaag

Momenteel, begin 2015, denken diverse overheden na over de uitgangspunten voor hun cultuurbeleid. In de gemeenten zijn niet lang geleden nieuwe colleges geformeerd, de provinciale verkiezingen zijn net achter de rug. Het rijk komt binnenkort, na zware bezuinigingen, met de nieuwe uitgangspunten voor het cultuurplan 2017 - 2020. In het kielzog van dit proces is op veel plaatsen de discussie over toekomstig cultuurbeleid op volle toeren gaan draaien en worden er op veel plekken debatten georganiseerd en trendanalyses opgesteld.

De kern van deze debatten is de fundamentele vraag naar de relevantie van kunst en cultuur voor de veranderende samenleving. Ondanks vele aantoonbare successen binnen de culturele praktijk lijken kunst en cultuur niet een zodanig draagvlak te hebben veroverd, dat ze gevrijwaard bleven voor probleemloos geaccepteerde bezuinigingen. Het is begrijpelijk dat een van de belangrijkste vragen nu is: op welke wijze kunnen kunst en cultuur meer 'eigenaarschap' creëren en hoe kan de overheid dit bevorderen?

1 'Cultureel aanbod': plaats 9 / Toneelsector: plaats 2

Uitdaging voor culturele veld

Ging het hiervoor over een landelijk debat; ook in Maastricht moeten we de vraag stellen: hoe vergroten we de betekenis van kunst en cultuur voor de omgeving waarbinnen zij opereert? Het gaat hierbij om een structurele verschuiving in de relatie tussen cultuur en samenleving. Onder invloed van de sociale media en de voortgaande fragmentatie van de samenleving, in kleinere groepen met eigen betekenis en dynamiek, verliest de traditionele ‘culturele canon’ aan zeggingskracht. De opkomst van nieuwe cultuurvormen als ‘The Voice’, Instagram, ‘So you Think You Can Dance’ doen de klassieke scheiding tussen cultuurproducent en cultuurconsument in rap tempo vervagen. De voortgaande afbraak van de scheiding tussen ‘hoge’ en ‘lage’ cultuur levert onzekerheid op omtrent het begrip ‘kwaliteit’. De opkomst van de belevenis-economie betekent een forse opdracht voor nieuwe culturele ‘verdienmodellen’.

Uitdagingen voor cultuurbeleid

Een pendant van deze structuurveranderingen binnen het culturele veld valt ook binnen het cultuurpolitieke domein waar te nemen. Een zich steeds meer terugtrekkende (rijks)overheid leidt tot decentralisatie naar het lokale niveau en een herschikking van de prioriteiten op de lokale politieke agenda. Het verdwijnen van de verzorgingsstaat maakt ondersteuning van kunst / cultuur minder vanzelfsprekend. Een neiging naar efficiency vergroot de interesse in de ‘instrumentele’ kwaliteiten van kunst / cultuur en leidt tot een verschuiving van ‘in stand houdend’ naar ‘voorwaardenscheppend’ beleid. Efficiency lijkt het toverwoord. Uit hoofde van een betere sturing wordt meer nadruk gelegd op opdrachtverlening in plaats van subsidies.

Een aantal schoten voor de boeg

De afgelopen tijd is van verschillende kanten gewezen op de noodzaak en onontkoombaarheid van nieuwe antwoorden op deze structurele veranderingen. Daartoe een aantal ‘schoten voor de boeg’.

De Raad voor Cultuur

“Door de oogharen heen bekeken is Nederland een land met een levendige kunstpraktijk, met ogenschijnlijk veel diversiteit, spreiding en participatie. Cultuurbeleid maakt dat in vele opzichten mogelijk. Maar zoals bij een brug of gebouw aan de buitenkant niet te zien is hoe sterk de constructie nog is, zo is er van een afstand niet te zien dat het cultuurbeleid voor een aantal fundamentele uitdagingen staat.”

Aldus de raad in zijn ‘Verkenningen. Ontwikkelingen en trends in het culturele leven in Nederland’ uit juni 2014. De Raad benoemt daarin zes ontwikkelingen die de cultuursector voor dilemma’s plaatsen en de overheden voor de vraag of een ander beleidsrepertoire vereist is. Kort samengevat:

- private financiering blijkt een redelijke illusie
- de stad is de thuisbasis en de wereld het speelveld
- digitalisering dwingt tot nieuwe verdienmodellen en bedrijfsvormen
- de nadruk op talentontwikkeling zet verdieping en ontwikkeling van topcreatie onder druk
- de canonieke ‘hoge’ kunsten verliezen terrein
- strenge prestatie-eisen en het grote gewicht van kwantitatieve indicatoren staan haaks op flexibele en dynamische productiepraktijken.

De minister van OC&W

“Op de langere termijn zullen veranderingen echter onvermijdelijk zijn. Het Nederlandse cultuurstelsel zal, gezien de maatschappelijke en technologische ontwikkelingen, in 2030 anders uitzien dan nu. De opvatting, dat de inrichting van het cultuurstelsel op de langere termijn aan verandering toe is, wordt steeds meer manifest. Dit blijkt onder andere uit opinieartikelen en publieke debatten in 2014.”

Aldus de minister van OC en W in haar recente brief aan de Raad voor Cultuur, waarin zij om een advies over het cultureel stelsel in Nederland vraagt.

De (publieke) opinie

Een van die opinieartikelen, waarnaar de minister verwijst, was van de hand van Melle Damen, directeur Stadschouwburg Amsterdam en lid van Raad voor de Cultuur:

“Het huidige spreidingsbeleid bedient vooral het vergrijzende deel van de bevolking. Het raakt achterhaald en is te ambitieus. Niet iedere provincie of landsdeel hoeft zijn eigen symfonieorkest, eigen academie, eigen theater- of dansgezelschap te hebben en ook niet op hetzelfde niveau.”

De wetenschap

Ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft zich zeer onlangs gemengd in het debat over de positie van kunst en cultuur in de samenleving. De raad geeft de waarschuwing af om kunst en cultuur niet te overladen met allerlei doelstellingen en ambities, die van buiten de kunst en cultuur zelf komen. Ze wijst op het ernstige verlies van draagvlak voor kunst en cultuur in de samenleving, wanneer de sector al die te hooggestemde verwachtingen uiteindelijk niet waar weten te maken. Ze pleit, kortom, voor de zelfstandige waarde van kunst en cultuur. Dat geeft aan dat de cultuursector de handen meer dan vol heeft als ze een meer relevante positie wil veroveren en nieuwe verdienmodellen wil ontwikkelen ².

Een grotere rol van betekenis

Tot zover een kort overzicht van tendensen die er, al dan niet, toe zullen bijdragen of kunst / cultuur een rol van betekenis kunnen blijven spelen. Hoewel het om vraagstukken van ongelijke aard gaat, hebben ze toch allemaal dezelfde ‘grondtoon’: het vraagstuk van de relevantie dat zich als volgt laat afbakenen: doen de bestaande praktijken er nog toe in de nieuwe maatschappelijke contexten die zich formeren?

In het proces, waarin Maastricht het cultuurbudget in overeenstemming moest brengen met de slinkende middelen, heeft deze grondtoon ook geklonken en die zal in de komende jaren zeker nog blijven klinken. Met het vaststellen van de bezuinigingen - op basis van het coalitieakkoord van 2014 - is het verder denken over de toekomst niet stil komen te liggen.

Inmiddels is een proces gestart, waarbij Maastricht over deze thema’s op brede schaal gesprekken voert: het cultuurdebat met Raad voor Cultuur op 17 december 2014; een serie informele ronde tafel-sessies met leidende figuren uit het culturele veld; gesprekken met VNG en Kunsten’92 over deze thema’s worden gevoerd; met het KOM (zelforganisatie culturele veld Maastricht) wordt het gesprek gevoerd over hun zonet geschreven visie en een brede ‘bevraging’ van de stad is in voorbereiding. Ook elders in het land wordt dit debat gevoerd, waarbij Maastricht de vinger aan de pols houdt. Hierbij valt met name te denken aan het overleg over dergelijke vraagstukken tussen de negen culturele brandpunten (de G9).

In de volgende hoofdstukken stellen wij een aantal thema’s – een agenda – aan de orde, die voor Maastricht de grondtoon van de relevantie raken. Het is zaak om op elk van deze thema’s handelingsperspectieven te ontwikkelen, willen we (overheid en culturele veld) een adequate rol van betekenis kunnen spelen. Dat zal in directe samenspraak met provincie en rijk moeten gebeuren.

Zowel het culturele veld als de overheid staan de komende jaren voor belangrijke nieuwe opgaven binnen een veranderend krachtenveld. Bestaande reflexen zullen niet meer voldoen en innovatie is een onmiskenbare gedeelde opdracht.

Wij zullen met de betrokkenen structureel het gesprek over deze thema’s voort zetten in de overtuiging dat geen enkele partij alleen in staat is een antwoord op de uitdagingen te geven.

² Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid, E. Schrijvers, A-G. Keizer & G. Engbersen, ‘Cultuur herwaarderen’, Amsterdam 2015.

III Cultuur is van de hele stad

“Schoonheid heeft vandaag heel verschillende gedaantes...Schoonheid kan in alles zitten en laat zich niet meer definiëren... Het probleem waar de culturele elite nu mee kampt, is dat ze niet in staat is om van de schoonheidsstructuur van deze nieuwe wereld te houden. Ze heeft geen oog voor de intensiteit, de kracht en de waarheid ervan, maar klampt zich vast aan de optische illusie van ‘de diepte’. Het is het drama van deze tijd.”
(Alessandro Baricco³)

Het vraagstuk

Hier gaat het om de brede cultuurparticipatie van alle verschillende bevolkingsgroepen. Dat loopt van het belangrijke vrijwilligers- en amateurveld, via het aanbod van de muziekschool, tot aan activiteiten als ‘Tout Maastricht’ en cultuur in de wijken. Maar het raakt ook het aanbod van de meer klassieke culturele instituties.

Alessandro Baricco baarde niet lang geleden opzien met zijn boek ‘De Barbaren’, waarin hij haarfijn het wantrouwen en onbegrip wist te beschrijven van de culturele elite ten opzichte van de onstuitbare opkomt van nieuwe (jonge) culturele consumenten/producenten met een eigen cultureel idioom. Die nieuwe generaties, de ‘barbaren’, hebben geen boodschap meer aan de klassieke culturele canon van de hoge cultuur, omdat zij zich van een geheel eigen cultureel repertoire bedienen.

Wij achten de vraag gerechtigd: moet er nadrukkelijker erkenning en plaats komen voor deze ‘barbaren aan de macht’; de erkenning dat veel groepen in de samenleving een eigen maar ander cultureel waardestelsel hebben opgebouwd? Moeten we niet naar een meer radicale cultuurparticipatie? Hoe moeten en kunnen bestaande culturele instituties zich nadrukkelijker tot dit vraagstuk verhouden? Hoe houden we daarbij een balans? Het ‘participatie-dilemma’⁴ moet overwonnen worden.

Te vaak wordt ‘cultuurparticipatie’, als een zelfstandige beleidsopdracht, bij een of enkele gespecialiseerde instellingen als taak ondergebracht. Met als effect dat deze ‘klus’ meer dan wenselijk te los is komen te staan van de kerntaken van de culturele instellingen. We moeten het vraagstuk van participatie hernieuwd iken en als prioritaire taak van elke culturele instelling opvatten.

Cultuurparticipatie heeft een één op één-relatie met het vraagstuk van de relevantie. Bij het herijken van het concept ‘participatie’ zijn de volgende vragen ‘verplichte kost’:
in hoeverre kunnen we ons verhouden tot grote sociaal demografische verschuivingen in de stad, b.v. het vraagstuk van vergrijzing. De bedoeling is om dit verder met het veld uit te diepen en daarbij enerzijds te kijken naar het advies van de RMO en RVC aan de minister naar aanleiding van haar adviesaanvraag⁵ aan beide organen en anderzijds naar good practices die we ook al in Maastricht kennen. (Nederlandse dansdagen met het project ‘Act your Age’, project via Tout Maastricht, theater op locatie/verzorgingshuis en daaraan gereleerde thema’s etc.)
Moet het blijven gaan om het overdragen van een gerespecteerde culturele canon en de gebruikelijke culturele vaardigheden (het ‘smaakvoorschrift’) of moet het gaan om een herverdeling van ‘de culturele productiemiddelen’, zodat nieuwe groepen op hun eigen voorwaarden culturele productiegeschiedenis kunnen opbouwen? En: hoe komen die verschillende werelden bij elkaar?

³ Alessandro Baricco, *De Barbaren*, De Bezige Bij 2013

⁴ *Participatiedilemma: stelt dat een overheid die de bevolking wil verheffen tot cultureel autonome burgers dit doet via impliciete dwang en smaakvoorschrift.*

⁵ <http://www.cultuur.nl/actueel/werk-in-uitvoering/advies-over-ouderen-en-cultuurparticipatie/item3270>
<http://www.kerckebosch.nl/RCOAK/2014/downloadpdf/NotitieCommissieRMO.pdf>

Onze inzet

Verbreiding en verbindingen

We willen structurele verbindingen smeden tussen professionele kunstinstellingen en de eigen ‘oude’, maar diepgewortelde identiteit van de stad. ‘Hoe kan (bijvoorbeeld) de Jan van Eyck academie van betekenis zijn voor de Reuzenstoet en omgekeerd?’ Het gaat om culturele verbindingen, grenzen slechten en wederzijdse beïnvloeding. Professionele kunsten kunnen van waarde zijn voor de niet-professionele kunsten en volkscultuur, die op hun beurt veel te bieden hebben op het gebied van betrokkenheid en draagvlak.

Het uiteindelijk belangrijkste beoogde effect is, dat kunst en cultuur voor meer mensen meer betekenis krijgen en daarmee meer ‘relevant’ worden. Maar het gaat ook om de stapsgewijze voortzetting van de modernisering van het belangrijke amateurveld.

Vraaggerichte talentontwikkeling

Het vroegtijdig activeren van de talenten van de Maastrichtenaar, gestart ten tijde van de kandidatuur van Maastricht Culturele Hoofdstad 2018 met het programma ‘Tout Maastricht’, wordt voortgezet. Het gaat hier om een zeer noodzakelijk intensivering van nieuwe vormen van actieve cultuurdeelname en het gaat om groepen in de stad, voor wie cultuurdeelname niet (meer) vanzelfsprekend is. Samengevat: het niet langer ‘van boven’ bedenken van aanbod, maar nadrukkelijk uitlokken van vraaggerichte interventies. Daarbij wordt gebruik gemaakt van eigentijdse (digitale) middelen en dat gebeurt met de inzet van de professionele cultuursector, het amateurveld en de grote groep ‘loslopende jonge talenten’ in de stad. De relatie tussen cultuur en het onderwijs, zeker ook het VMBO, willen wij versterken.

Ontwikkeling van cultureel burgerschap

de organisatorisch gerealiseerde fusie van Kumulus, Centre Céramique en het Natuurhistorisch Museum heeft als doel: een grotere zichtbaarheid en toegankelijkheid van culturele informatie. Zowel op het punt van het consumeren alsook van het produceren.

Het hiermee beoogde eigentijdse informatieforum, moet worden opgevat als een publieke en openbare ‘stadsredactie’. Deze levert informatie en reflectie (stof tot nadenken) met een sterke participatie van een diversiteit aan groepen. Steekwoorden hierbij zijn: cultureel burgerschap, een brede toegankelijkheid tot culturele productiemiddelen, actieve participatie en een breed eigenaarschap.

Het onderbrengen van Radio-TV- Maastricht in het Centre Céramique – als partner in de publieke en openbare ‘stadsredactie’ – ondersteunt het voornemen van alle deelnemende partijen, om op een nieuwe manier hun publieke rol en functie in de stad vorm te geven.

IV Jongeren en studenten

“Nederlanders zijn meer culturele activiteiten gaan ondernemen in minder tijd. De jongeren lopen voorop in deze ervaringshonger. Cultuurconsumptie wordt gekenmerkt door een hoger tempo, meer verschillende activiteiten en een relatief groter aandeel van populaire cultuur, omdat jongere generaties wat minder belangstelling hebben voor gecanoniseerde cultuurvormen.”

(‘Cultuur herwaarderen’ (pagina 109), Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2015)

Het vraagstuk

Het internationale karakter van Maastricht wordt sterk bepaald door het grote aantal studenten dat in deze stad verblijft. Ten opzichte van jaren geleden is de stad een stuk ‘jonger’ geworden. Reageren we niet te traag op deze omslag? De toekomst van de stad is in handen van de jongeren van vandaag. Wij zien deze groep als het ‘bedrijfskapitaal’ van de stad en we willen de culturele positie van deze groep versterken. Het zijn immers zij, die nieuwe ideeën en praktijken aan de stad toevoegen. Het gaat om een investering in de toekomst. Maar die investering vergt een onorthodoxe mind-set, omdat deze groepering andere wegen kent om zich tot cultuur te verhouden. In dit segment moet men de ‘barbaren’ van Baricco zoeken (zie vorige hoofdstuk).

Met de vestiging en de uitbouw van De Muziekgieterij in de Timmerfabriek, is een start gemaakt met het neerzetten van Maastricht als aantrekkelijke stad voor (studerende) jongeren. De Muziekgieterij profileert zich daarbij in de Euregio als club, waar bands ‘van over de grens’ een vaste stek hebben en optreden voor een (in hoge mate) internationaal publiek. Maar zeker ook het eigen lokale talent krijgt er de ruimte om, via oefenruimtes en optredens, aan de eigen carrière te werken.

Pal daarnaast, als burens, hebben internationale studenten een thuishaven gevonden van waaruit zij zich tot de stad wensen te verhouden.

Het is evident dat deze uitstraling zich niet mag beperken tot de Timmerfabriek of tot de pop- en rockscène of internationale studenten alleen. Steeds meernieuwe en ongepolijste initiatieven ‘van onderop’, - al dan niet in festivalvorm - dienen zich links en rechts in de stad aan, o.a. in het Belvédère gebied, en de ‘Generatie Maastricht’ (geboren vanaf 1992) aanspreken. Mentaal en fysiek ruimte bieden aan deze initiatieven is één van de belangrijke speerpunten van het gemeentelijk cultuurbeleid. Ook de instellingen, die onderdeel zijn van de stedelijke culturele basisinfrastructuur, moeten worden gestimuleerd om - als coproducent - voor dit soort initiatieven in de bres te springen.

Voorbeelden van deze initiatieven zijn: Strictly Vinyl, Scenes Connected, We-Festival en ook het vernieuwde Festival Jong!. We benoemen ook initiatieven buiten de traditionele zalen of instellingen, zoals SOAP, dat uitgaat van de verknoping van urgente artistieke en sociale doelen: kunst als middel in tegenstelling tot het idee van ‘kunst als doel’. SOAP, bijvoorbeeld, zoekt samenwerking met onder andere onderwijsinstellingen en wil verregaand onderzoek doen naar de relatie tussen kunst en economie, theater en architectuur en zo ook nieuwe methodieken ontwikkelen. Het heeft zich ontpopt tot opstap voor jonge talenten, die aan de slag willen met de stad.

Onze inzet

De positionering van popmuziek, als volwaardige culturele stroming, vraagt om een (nieuw) gericht beleid, dat is ingebed in een bredere aanpak van jongerencultuur. In nauwe samenwerking met de Muziekgieterij, Kumulus (nieuwe stijl) en Tout Maastricht wordt gewerkt aan talentontwikkeling, het zichtbaar maken van nieuwe trends in de verschillende subculturen en aan de positionering van Maastricht als ‘eeuwenoude jonge’ stad, als interessante locatie in de regio.

Wij willen onderzoeken of lichtere financieringsconstructies – in dit geval beter dan de zware klassieke subsidieverlening met de hoge administratieve eisen van afrekenen – aansluiten op de dynamiek van dit culturele segment. Daarnaast willen wij via ‘slimme’ huisvestingsscenario’s tegemoet komen aan de specifieke praktijken van deze groepen. Ook willen wij het gesprek met deze groepen structureel inrichten en intensiveren.

In het bijzonder de internationale studentengemeenschap wordt door de Gemeente Maastricht in positie gebracht om zelf een aanbod te genereren. Het gaat om een aanbod dat aansluit op de vraag om meer experiment, meer mengvormen van disciplines en vooral uitingen, die Maastricht inhoudelijk verbinden met een sterk internationaal netwerk van creatieve broedplaatsen.

Door het verankeren van het ESN (Erasmus Student Network) in de Timmerfabriek vanaf 2016, wordt een internationaal ‘basiskamp’ gecreëerd, dat op zijn beurt aanbod uit het Europese netwerk naar Maastricht kan halen. We willen meer gebruik maken van het ‘concept-platforms’, zoals Code 43, waarbij groepen jongeren en studenten in positie worden gebracht om zelf hun bijdrage aan de stad te organiseren.

Culturele collectieven, zoals het Landbouwbelang, Mandril en Caracola, worden uitgenodigd om, als aanjager en interventiemacht, een rol te spelen in nieuwe vormen van stadsontwikkeling (‘stadmakers’) die de Gemeente nu toepast in de ontwikkelgebieden Belvédère en A2-traverse. Juist de interactie tussen studenten en buurtbewoners biedt hier een veelbelovend perspectief op het ‘van onderop’ vorm geven aan de stad en de actuele beleving daarvan.

V De ontwikkeling van professionele talenten

“Beste stad, durf je nou eens duurzaam te verbinden aan de jonge talenten! Want die talenten geven een meervoud terug aan de stad, zowel in de vorm van nieuw en aantrekkelijk aanbod als in de vorm van een betekenisvolle culturele uitstraling van Maastricht...”

(theatermaker Nina Willems tijdens het cultuurdebat met de Raad voor Cultuur in Maastricht, 17 december 2014)

Het vraagstuk

Naast de brede talentontwikkeling als onderdeel van het participatiebeleid heeft Maastricht, met de aanwezigheid van het complete kunstvakonderwijs in de stad, een bijzondere ‘zorgplicht’ voor het jonge professionele talent. Het faciliteren van afgestudeerden van het stedelijke kunstvakonderwijs is van groot belang, niet in de laatste plaats om dat kunstvakonderwijs voor de stad te behouden. De bezuinigingen van een vorige regering hebben de jarenlange gebruikelijke rolverdeling en praktijk op het vlak van deze talentontwikkeling flink op zijn kop gezet. In de podiumkunsten werden de productiehuisen afgeschaft. De nieuwe systematiek van het Fonds voor de Podiumkunsten bood louter nog ruimte voor producties met een verzekerde afname. In de andere kunstdisciplines werd de speelruimte voor instellingen, om aan jong talent kansen te geven, structureel beperkt. Nu – drie jaar later – is ook de minister van OC&W zich weer bewust geworden van de noodzaak om aankomend kunsttalent een nieuw perspectief te bieden. Het ministerie zoekt nog naar de juiste vorm die past bij de huidige praktijk.

Want ook die praktijk is, mede door de krimp van de cultuurbudgetten, fundamenteel veranderd. Niet langer de instellingen, huizen of gezelschappen hebben het monopolie op het vormen van talent. Dat talent heeft inmiddels zichzelf in slimme en flexibele netwerken georganiseerd. Er zijn, uit eigen kring, talentenkelaars opgestaan, die steeds vaker maatwerk aanbieden voor meer dan louter cultuurgerelateerde initiatieven. De nieuwe generatie kunstenaars richt zich steeds vaker op kunst binnen een maatschappelijke context, zoals buurtprojecten of stedelijke ontwikkelprogramma’s (A2). De grenzen tussen disciplines worden daarbij lustig overschreden. Talenten leveren - vaak buiten de zalen om – zeer plaats- en tijdsgebonden kunst op. Daarbij wordt het publiek actief betrokken bij het proces of bij het tonen van het eindresultaat. Hierdoor is, zeker ook in Maastricht, een nieuw ‘circuit’ ontstaan, dat een waardevolle toevoeging blijkt te zijn voor het traditionele kunstaanbod. Er is in Zuid-Limburg een geheel nieuw samenwerkingsverband in de podiumkunsten: ‘Via Zuid’. Het is een verband, ontstaan tussen de bestaande gezelschappen, opleidingen en festivals⁶, dat de brug slaat tussen de oude en nieuwe praktijken en de deuren van de huizen opengooit voor dat nieuwe talent.

Die praktijk van ‘Via Zuid’ blijkt in meerdere opzichten landelijk toonaangevend. Er is geen sprake meer van een apart huis voor talent met extra overhead of huisvestingslasten. In de nieuwe constructie is ruimte voor een waaier aan disciplines en mengvormen daarvan. Doordat bestaande instellingen de producten van talenten integreren in de eigen programmering, worden ook schaalvoordelen in PR, marketing en zakelijke begeleiding bereikt. De ‘meester-leerling-relatie’, het coachen van jong talent in de praktijk door mensen met een goede staat van dienst, blijkt door deze formules veel vanzelfsprekender dan in de tijd van de productiehuisen. De algemene dynamiek wordt met andere woorden veel groter dan voorheen.

⁶ Toneelacademie, Toneelgroep Maastricht, De Nederlandse Dansdagen, Festival Cultura Nova, Jeugdtheater Het Laagland.

Onze inzet

De stad wordt een speelveld voor professioneel talent dat hier is opgeleid of van elders komt. Maastricht zal zich engageren om die talenten, in samenwerking met de instellingen en de kunstvakopleidingen, een vruchtbaar klimaat te blijven bieden. De aandacht voor maatschappelijke contexten willen wij stimuleren. Door als gemeente zelf een adequate infrastructuur van incubators (groeiplaatsen) duurzaam in stand te houden en te exploiteren, worden de makers in staat gesteld om de eigen energie op de inhoud in te zetten. Die infrastructuur biedt een podium of experimenteerruimte, waar aan het eigen kunnen, getoetst door een gemotiveerd publiek, geschaafd wordt. Hoewel dit vraagstuk vooral de podiumkunsten lijkt te raken, is het geenszins de bedoeling om onze inzet tot deze discipline te beperken.

VI Cultureel brandpunt in een relevante omgeving

“Het speelveld kennen we in de vorm van wat de Raad voor Cultuur ooit ‘culturele brandpunten’ noemde: een uitgekiend aantal over het landverspreide stedelijke gebieden, waar het grootste deel van zowel de BIS als van het kunstvakonderwijs een plek heeft gevonden. Het zijn deze culturele Pieken in de Delta waar gebalde kracht van culturele dynamiek zich uitlokkend verhoudt tot de dynamiek van andere maatschappelijk sectoren. Een reservaat van culturele ‘stand-alone’s’ is niet in staat een dergelijk objectief te realiseren.”
(brief van Maastricht aan G9)

Het vraagstuk

Maastricht heeft landelijk een sterke positie als een van de negen culturele brandpunten (de G9); een uitgekiend aantal over het land verspreide steden, waarin de belangrijkste onderdelen van de rijksgefinancierde culturele basisinfrastructuur (BIS), het (postacademische) kunstvakonderwijs en een universitaire cultuurfaculteit zijn gevestigd.

Met het concept van culturele brandpunten⁷ is in de afgelopen jaren een nieuw cultuurpolitiek gegeven ontstaan: een aantal ‘relevante omgevingen’. Hun werkingskracht is groter dan de stad alleen. Door deze ‘massa’ van instellingen en instituten ontstaat de mogelijkheid tot afstemming en ketenwerking en een collectieve publieksbenadering. In deze steden is er sprake van een groeiende interferentie tussen de culturele sector en economie, onderwijs, maatschappelijke participatie, sociale stijging, gebiedsontwikkeling. In zo’n stedelijke omgeving kan de culturele sector duurzaam maatschappelijk eigenaarschap ontwikkelen. Daarbij geldt dat de sociologie en demografie van de stad voedend zijn voor haar culturele praktijk. Er kunnen nieuwe culturele behoeften worden ontwikkeld door nieuwe culturele groepen.

Het behoud van de positie van ‘cultureel brandpunt’ is zeker niet vanzelfsprekend. Steeds vaker is landelijk de roep te horen van ‘het kan allemaal wel wat minder’ of ‘we hebben teveel van hetzelfde’ (in het land). Daarbij wordt al te snel gekeken naar regio’s. Daar kan men wel toe met minder producerende instellingen. Reizende gezelschappen moeten de regio dan maar voorzien van cultureel aanbod. En steden zouden zich best kunnen specialiseren tot bijvoorbeeld dansstad, designstad of erfgoedstad, zo redeneert men dan. Met deze standpunten wordt het belang van een diverse culturele dynamiek in de verschillende stedelijke gebieden ontkend. Ook op het niveau van de rijksoverheid wordt nog teveel in een landelijke logica gedacht en niet in termen van het belang van stedelijkheid voor een geslaagde kunst- en cultuurpolitiek. Er is een omslag in het denken nodig, wil dit belang van steden als Maastricht herkend en erkend worden.

Onze inzet

Maastricht zet zich sterk in voor behoud van haar positie als een van de negen culturele brandpunten en overlegt, samen met de wethouders binnen de G9, met de Raad voor Cultuur en de minister, met VNG en Kunsteng2 (organisatie van het culturele veld in Nederland). We zullen (en moeten) de provincie Limburg, als belangrijke en substantiële financier, bij dit proces betrekken. Wij streven niet alleen naar bestuurlijke gezamenlijkheid in de culturele brandpunten, maar zullen ook bevorderen dat verwante culturele instellingen zelf (binnen de G9) met elkaar meer structureel in overleg treden.

Maastricht zal, als brandpunt, meer inzetten op verbindingen binnen deze ‘relevante’ stedelijke en regionale omgeving. Aandachtspunt is het niet alleen het duurzaam organiseren van bestuurlijke en ambtelijke verbanden, maar vooral ook de samenwerking op het gebied van concrete culturele praktijken (dus op het niveau van culturele instellingen en initiatieven).

Dit vraagstuk wordt steeds meer verbonden met de discussie over de verhouding van de bijdragen van de verschillende overheden. Door de landelijke cultuurfondsen bijvoorbeeld, wordt van culturele brandpunten meer en meer een ‘matchings-principe’ gevraagd. Het behoud van de status ‘cultureel brandpunt’ kan daarom voor de stad en haar omgeving op den duur tot noodzakelijk scherpe (financiële) keuzes leiden.

VII Meer afstemming binnen de ketens van verwante spelers

“Op initiatief van de spelers die actief zijn binnen een bepaalde stad (kunstenaars, gezelschappen, kunstscholen en hun studenten) worden denktanks opgericht. De oprichting ervan wordt gestimuleerd met een subsidie getiteld: ‘Ondersteuning Denktanks’. De denktanks hebben vier opdrachten:

1. *Op stedelijk niveau een divers en interessant veld creëren: de profielen van de verschillende instellingen worden aangescherpt, zodat huizen een aanvulling zijn op elkaar en niet louter een kopie. Hiaten worden beter in kaart gebracht en eventueel met nieuwe initiatieven aangevuld. Er wordt voor gewaakt dat dit proces constant in beweging is en dat de verschillende spelers niet vastroesten in hun positie. Dit kan onder meer door roterend leiderschap binnen de organisaties zelf...”*

(uit: Tien voorstellen voor de (podium) kunsten, RektoVerso, tijdschrift voor cultuur en kritiek, juni 2014)

Het vraagstuk

Maastricht kent al jaren een naar verhouding breed cultureel bestel van rijksgefinancierde instellingen en een volledig arsenaal van kunstvakonderwijs (zie vorig hoofdstuk). Daardoor zijn culturele ketens ontstaan met de opeenvolgende segmenten: cultuureducatie; opleiding en onderzoek; productie en presentatie. Bijna alle disciplines zijn in Maastricht vertegenwoordigd. Maar elk nieuwe cultuurplan werpt de vraag op wat behouden kan blijven en wat niet.

Zoals eerder gezegd: Maastricht heeft veel, maar heeft daarmee ook veel te verliezen. Het behouden van een adequate infrastructuur van vooral door het rijk gefinancierde culturele ketens, is daarom een van de prioriteiten van het stedelijk kunst- en cultuurbeleid. Het belang van deze culturele ketens voor sociale stijging, stedelijke ontwikkeling en economie is eerder uitgebreid beschreven in de notitie ‘Maastricht, Stad van Culturele Carrières’.

De minister van OC&W heeft in haar adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur reeds aangegeven, dat er een aantal fundamentele vraagstukken en dilemma’s op tafel liggen voor de periode 2017 – 2020 en vooral ook voor daarna. Te denken valt aan vragen over het operabestel (raakt Opera Zuid), de presentatie-instellingen (raakt Marres) en de financiering van de post-academische opleidingen (raakt de Jan van Eyckacademie). Er komen dus mogelijk verregaande beslissingen op ons af.

Onze inzet

Wij blijven streven naar ketens van verschillende disciplines (diversiteits-beginsel) met elk een voldoende kritische massa, zodat de schaalvoordelen behouden blijven. Dat ketens echter (hier en daar) door ‘ontdubbeling’ en meer onderlinge afstemming, verdicht of aangescherpt kunnen / moeten worden, zal onderwerp zijn van verder onderzoek en overleg. Het behoud van dynamiek tussen grote en kleine instellingen moet daarbij – samen met de provincie – besproken worden met het rijk (voor de grote instellingen) en de fondsen (voor de kleinere instellingen).

Wij streven niet naar specialisatie op slechts één discipline; dat verzwakt de dynamiek en levert een breekbare positie op. We willen met de dragende partijen onderzoeken hoe binnen elke discipline-keten (podiumkunsten, muziek, beeldende kunsten etc.) – door middel van afstemmingsafspraken – overlappingen kunnen worden tegengegaan. Instellingen zullen hun kerntaken daartoe soms scherper moeten kunnen (her)formuleren, rekening houdend met de context (de relevante omgeving) waarin gewerkt wordt.

Een groot deel van de dragende instellingen binnen elke keten wordt door het rijk en provincie mede gefinancierd. We zijn met hen in gesprek, zodat de bijdragen voor adequate ketens in Maastricht beschikbaar blijven. Ook het Fonds Podiumkunsten zal betrokken worden bij dit proces. Wij zullen ons teweer stellen wanneer, door de Raad voor Cultuur of het ministerie van OC&W, instellingen dreigen te worden opgeheven.

Indien bij die instellingen van onvoldoende functioneren sprake is, willen wij een gesprek over het weer op koers krijgen in plaats van het opheffen van het culturele kapitaal van de stad en regio. Er zullen duidelijke keuzes moeten worden gemaakt, aangezien de lokale overheid niet in staat zal zijn om wegvallende financiën van het rijk te compenseren. Aan sommige instellingen moet gevraagd worden om hun functieprofiel binnen het bestel aan te scherpen.

Het lijkt ons ongewenst om domweg te wachten op het uiteindelijk advies van de Raad voor Cultuur en de beslissing van de minister voor kunst en cultuur. We gaan er van uit, dat ook door de betrokken instellingen voorstellen zullen worden geformuleerd omtrent de toekomstige inrichting van de verschillende ketens. Daarover zullen we, per keten, in overleg treden met de betrokken spelers, zodat de stad een op eigen leest geschoeid voorstel kan formuleren. Dit voornemen kunnen we echter voor het aanstaande cultuurplan nog niet voluit doorvoeren. We streven in G9-verband om deze systematiek, in overleg met rijk, het navolgende cultuurplan consequent door te voeren.

In de toekomst willen wij, in samenspraak met provincie, concrete voorstellen over de inrichting van ons bestel bij onderhandelingen met het rijk inbrengen. De roep om (naar verhouding) meer gelijkwaardigheid, qua gezamenlijke financiering, van het cultuurstelsel in Nederland, zal in de toekomst blijven toenemen. Dat blijft een apart en niet onbelangrijk punt van aandacht vanwege de mogelijke financiële consequenties voor de gemeente Maastricht.

Het overleg met het kunstvakonderwijs willen we vanuit een inhoudelijk cultuurpolitiek perspectief organiseren, dus niet primair (zoals nu) vanuit de vastgoedpositie. Vanuit de G9 willen wij hierin het ‘ministerie van kunst en cultuur’ steunen in haar schijnbaar moeilijk gesprek met het ‘ministerie van onderwijs’.

Maastricht zal, ook met het oog op concurrentie van buiten de stad, de fysieke voorwaarden scheppen om de culturele infrastructuur op orde te houden. Zo wordt onderzocht of de akoestiek van het Theater aan het Vrijthof (inclusief repetitieruimte orkest) een upgrade kan ondergaan. Gesprekken hierover met provincie en externe financiers worden gevoerd.

Om de ketens in (internationaal) perspectief beter te kunnen doen functioneren overwegen wij, als ‘goede huisvader’, het tijdelijk verblijf van betrokken (internationale) medewerkers en onderzoekers te vereenvoudigen via een residency-plan. Dit zal niet tot slechts één discipline beperkt moeten worden. Maastricht wil een gastvrije stad zijn, ook voor hen die een tijdelijke bijdrage aan de kunst en cultuur in Maastricht leveren. Mogelijk kan de Stichting Ateliers Maastricht hierin een nieuwe coördinerende rol ontwikkelen.

VIII Van prestaties naar maatschappelijke impact

“In de huidige beoordelingssystematiek meten we hoeveel mensen een kaartje kopen en wordt de artistieke kwaliteit van een productie of een instelling door kenners beoordeeld. Maar uiteindelijk gaat kunst over meer dan over hoeveel bezoekers een kwalitatief hoogstaande voorstelling bezoeken. Onuitgesproken onder de systematiek ligt het verlangen dat die kunst ook wat met de toeschouwers doet. Dat die, kortom, impact heeft op de toeschouwer en daarmee op de samenleving als geheel. Maar hoe meet je maatschappelijke impact eigenlijk? ... Wat weegt zwaarder: de artistieke kwaliteit, of de impact die een voorstelling heeft op het in grote getale toegestroomde publiek, dat er iets van zijn omgeving of leven in verbeeld ziet?”
(Fonds Podiumkunsten 2014)

Het vraagstuk

Culturele ambities worden momenteel gefinancierd via ‘technocratische’ subsidiebeschikkingen, prestatie-indicatoren, jaarrekeningen en dergelijke. Bijna ongemerkt is daarbij een element van ‘rendementsdenken’ binnengeslopen, dat haaks staat op waar het in de culturele praktijk eigenlijk over gaat. Bovendien is het vraagstuk van maatschappelijke effect met deze ‘cijfertjes-instrumenten’ niet te meten. De verschillende overheden hanteren daarbij ook nog eens elk een eigen systeem. Dat is al helemaal niet bevorderlijk is voor een eenduidige sturing. Met dit alles wordt geen recht gedaan aan het gedeelde inhoudelijk eigenaarschap van alle betrokken partijen.⁸

We willen – met een speelse verwijzing naar de filosoof Jean-Jacques Rousseau – naar een systeem van collectieve ‘culturele contracten’ met alle stakeholders. In die contracten wordt vastgelegd dat effecten en prestaties, als maatschappelijke impact, meer gewogen worden dan alleen op basis van het (op)tellen van cijfers. Het concept ‘maatschappelijke impact’ zien wij hierbij als iets van grotere bandbreedte en meer importantie dan het – in dit geval – beperkte bedrijfskundige concept van ‘rendement’.

Bij ‘culturele contracten’ zullen, veel meer dan in de huidige subsidiepraktijk, gedeelde inhoudelijke ambities, analyses en doelen worden gedeeld en afgesproken. En dat dan uitdrukkelijk ook in relatie tot de eerder gemotiveerde relevantie van culturele praktijk binnen de stedelijke omgeving. Uitgangspunten daarbij zijn: ‘wegen’ prevaleert boven ‘tellen’; culturele processen zijn belangrijker dan culturele eindproducten; een goed geformuleerde opdrachtverlening leidt tot hogere relevantie; het ‘klassieke subsidie-instrument’ verdwijnt naar de achtergrond; de cultuursector is eerder een maatschappelijk ‘interventiemacht’ dan een aanbieder van culturele eindproducten en kunst en cultuur verhouden zich tot de stedelijke omgeving. Op dit moment hebben veel culturele (BIS)instellingen nog een te strakke, door het rijk gedefinieerde, functiedefinitie binnen het landelijk bestel, in plaats van zich te verhouden tot de dynamische stedelijke omgeving waarin zij (horen te) opereren.

⁸ Zie: Bunnik en van Huis, *Niet Tellen maar Wegen. Over de zin en onzin van prestatieafspraken in de culturele sector. Boekmanstudies 2012.*

Onze inzet

Om een meer gefocuste werkwijze te ontwikkelen zal het instrument van subsidieverlening onder de loep worden genomen. We onderzoeken of het instrument van opdrachtverlening een meer gerichte sturing mogelijk maakt.

Wij streven naar heldere afspraken met alle betrokken partijen in de vorm van ‘culturele contracten’ (per keten). Daarin moet niet alleen het financiële commitment van elke partij worden vastgelegd, maar vooral ook een akkoord over de ambities en de richting die we gezamenlijk op willen gaan.

Om deze principiële omslag te bevorderen, voert Maastricht in G9-verband hierover inmiddels gesprekken met Raad voor Cultuur en het ministerie van OC&W. Het komend advies van de Raad voor Cultuur zal hier naar verwachting ook verder op ingaan. We willen aansluiten bij de discussie die binnen het Fonds Podiumkunsten op dit thema wordt gevoerd. De provincie, als substantiële financier, zal hierbij betrokken worden, evenals het veld zelf.

IX Kansen binnen de creatieve economie en cultureel ondernemerschap

“De filmindustrie kan voor onze provincie heel interessant worden. Uit oogpunt van werkgelegenheid en talentontwikkeling en omdat deze creatieve tak van sport natuurlijk goed past bij ons cultureel imago. Tijd voor actie dus. We denken aan het starten van een pilot, waaruit producties gefinancierd kunnen worden.”

(Gedeputeerde van Kunst en Cultuur Ger Koopmans over het Limburgse Masterplan Filmtalent)

Het vraagstuk

Maastricht ontwikkelt, samen met de Provincie Limburg, aparte stimuleringsprogramma’s en projecten op het gebied van mode, film, maakindustrie en performing arts. Het zijn bij uitstek domeinen waar cultuur en economie organisch samenkomen. Deze programma’s en projecten hebben altijd een bovenstedelijk en (steeds vaker) een Euregionaal bereik. Hiervoor is in januari 2015 een stimuleringsprogramma van eenmalig € 2.000.000 door de gemeenteraad vastgesteld. De uitvoering van dit programma is voorzien voor de jaren 2015, 2016 en 2017.

De specifiek betrokken kunstdisciplines worden in deze programma’s bewust benaderd vanuit economisch perspectief. Kunst maken is immers ook: toepassen, markten veroveren, innoveren, meerwaarde creëren en daarmee ook een bijdrage leveren aan het vestigingsklimaat van Maastricht en Limburg. Hierbij vertrekken we vanuit het in Maastricht aanwezige DNA en stimuleren we makers die onder het label ‘Made in Maastricht’ aan de gang willen.

De vraag hierbij is: op welke manier(en) kunnen we deze veelbelovende en voor kunst en economie voordelige programma’s uitbouwen en consolideren?

Onze inzet

Maastricht wil, binnen een compacte basisinfrastructuur, werk maken van een consequente ondersteuning van het cultureel ondernemerschap. Dat doen we op drie terreinen.

Het bouwen van nieuwe of uitbreiden van bestaande cultuurclusters, waarbij we telkens betaalbare en flexibele ruimte reserveren voor startende bedrijven of creatieve ondernemers. Als voorbeelden benoemen we: de plannen om de modeproductie (op startersniveau), onder te brengen in het Belvédère-gebied; de uitvoering van plannen voor de koppeling van filmopleiding en –productie op Euregionaal niveau in het Masterplan Filmtalent en de doorontwikkeling van een ‘incubator podiumkunsten’. Daarmee worden reeds bestaande activiteiten op het gebied van podiumkunsten (in het bijzonder de talentontwikkeling) zowel voor de makers als voor het publiek op een hoger niveau gebracht.

Wij willen alle relevante spelers binnen de ketens van de creatieve industrie verbinden en we stimuleren kennisoverdracht binnen die netwerken. De schakels tussen de vak- en kunstvakopleidingen en de praktijk van de eerste stappen in het ondernemerschap krijgen daarbij speciale aandacht. Zo is het netwerk ‘Mode:Maastricht’ uitgebouwd tot een platform waar, naast de aanwezige mode-industrie en de middenstand, ook de universiteit een sleutelrol krijgt in het begeleiden van (jong) talent en in het monitoren van de effecten van het beleid.

We richten ons op het uitventen van de kwaliteiten en de successen van deze creatieve sectoren, door een actief beleid op het vlak van internationale evenementen die daaraan bijdragen.

De inzet daarbij is: het zichtbaar maken van de kwaliteit en de authenticiteit van de makers en de verbinding maken met de markt en het publiek over de grenzen van regio's, landen en disciplines heen.

Festivals / evenementen als Fashion Clash, De Nederlandse Dansdagen, Filmfestival Made in Europe en Musica Sacra, maar ook evenementen als Design-Day of Affordable Art Fair, zijn een essentiële schakel in het succes van deze strategie (waarbij overigens al sprake is van uitgebreide landelijke televisie-aandacht).

X Erfgoed op een brede leest

“Wat we voelden was de kracht, de macht en ook het belang van het fenomeen ‘plaats’. Ieder mens kent het soort gevoelens zoals wij rondom Jorwert hadden en hebben, al heeft het woord in bijna iedere taal een andere lading. Van het knusse ‘home’, het trotse ‘lieu’ tot het beladen ‘Heimat’. We doelen op hetzelfde: de ‘plaats’ waar we ons thuis voelen, waar tradities en omgangsvormen voorspelbaarheid, orde en veiligheid bieden, waar oude en nieuwe verhalen samenbinden, waar gezamenlijk doorleefde geschiedenis vertrouwen biedt voor een gezamenlijke toekomst. ‘Ruimte’ staat daarentegen voor dynamiek, voor mogelijkheden, voor lucht en vrijheid, maar ook voor de risico’s en de wanorde, die onvermijdelijk is bij het bewandelen van nieuwe, ongebaande wegen.”

(Geert Mak in ‘Thuis in de tijd’ onder redactie van Thierry Baudet en Geert Mak (2014))

Het vraagstuk

Maastricht is niet alleen een van de belangrijkste Nederlandse culturele erfgoedsteden. De stad heeft ook nog eens - door haar typische ligging - een rijke en gekleurde geschiedenis. Er is geen plaats in Nederland die (bij wijze van spreken) ‘zo vaak van eigenaar is gewisseld’. Daarbij komt, dat de geschiedenis van onze aardbol in onze stad (en de aangrenzende regio) bijna letterlijk ‘voor het oprapen / opgraven ligt’. Cultuur- en maatschappij-geschiedenis, religieuze geschiedenis en natuurhistorie komen in Maastricht en de Euregio op een unieke manier samen. Dit rijk aanwezige erfgoed en deze aparte historie creëren niet alleen een veelheid van kansen, maar scheppen ook verplichtingen.

De aanwezigheid van een rijk geschakeerde ‘erfgoedcollectie’ vraagt - uit respect voor de geschiedenis - naast deugdelijk onderhoud ook om ontsluiting en toegankelijkheid. Niet alleen vanwege de wettelijk geregelde monumentenzorg (die nota bene door Maastrichtenaar Victor de Stuers werd geïnitieerd) en andere wet- en regelgeving. Ook omdat - zeker de Maastrichtse - geschiedenis (in de volle breedte) ‘verhalen vertelt’. Deze verhalen verschaffen, om te beginnen, een identiteit aan de inwoners van Maastricht en de Euregio. De verhalen zijn immers ‘gestold’ in tradities en omgangsvormen. Die zijn ‘hier’ anders dan ‘daarachter’, maar ze passen ons als een maatkostuum.

Maar er is meer.

“Wie niet weet hoe mensen vroeger leefden, denkt dat alles van nu normaal is. En onveranderlijk. Dat is gevaarlijk omdat zoals wij hier nu leven - democratisch en welvarend - verre van normaal is. En het is dom, omdat we dan niet weten hoe gevarieerd het menselijk patroon kan zijn. Juist in een tijd, waarin verschillende culturen steeds meer naar elkaar groeien, is dat belangrijk. De Moderne Westerse Mens is niet vanzelfsprekend. We zijn niet normaal.” (Hendrik Spiering, ‘Deze toestand is niet normaal’, in het artikel ‘Het verleden zal ons nooit verlaten’, NRC van 28 maart 2015.)

Met dit citaat geeft aan dat de verhalen een veelheid aan kennis en vaardigheden (be)dienen, die voor een geslaagd en betrokken burgerschap noodzakelijk zijn. Een burgerschap dat urgent is in een stad en een regio die, vanwege haar ambities en haar ontwikkelingsperspectieven, (opnieuw) op een drempel naar haar toekomst staat (met alle onzekerheden die daarbij horen).

Daarnaast: uit onderzoek blijkt dat de stad en de Euregio een enorme attractiviteit ontleent aan dit erfgoed; zowel op natuurhistorisch, alsook op cultuurhistorisch gebied. We hebben het dan concreet over de aantrekkelijkheid voor de toeristische sector en de bijdrage aan het vestigingsklimaat.

We moeten vaststellen dat de kansen en de mogelijkheden, die met het voorafgaande zijn gegeven, nog niet ten volle worden benut. De materiële en immateriële ‘erfgoedvoorraad’ vertegenwoordigt een potentie, die nog niet in een optimale samenhang wordt ontsloten en gepresenteerd.

Ook voor erfgoed zou moeten gelden dat we de 'keten- en de carrièrelógica' hanteren. Dat wil zeggen dat educatie, opleidingen en onderzoek, productie en presentatie in samenhang worden gezien. Wanneer we het in deze context hebben over 'erfgoedproductie', klinkt dat mogelijk wat vreemd. Bedoeld wordt – zeker waar het over kunst en cultuur gaat – dat wat vandaag aan kunst- en cultuurgoederen wordt voorgebracht – morgen of later tot het erfgoed moet (of kan) worden gerekend.

Onze inzet

Wij zetten in op een nadere verkenning van de kansen en mogelijkheden om de potentie van ons erfgoed meer in samenhang te ontsluiten en presenteren. Op basis van deze verkenning kunnen vervolgstappen worden bepaald. In deze verkenning zullen alle actieve spelers betrokken worden om daarmee draagvlak en eigenaarschap te creëren. Deze aanpak past in de werkwijze, zoals die tot nu toe is gebezigd in het ingezette innovatieproces van het kunst- en cultuurbeleid.

Bijlage I

Het Proces

1. Innovatieagenda cultuur
2. Voorbereidingen Cultuurplan 2017-2020

Ad.1. Samenvatting planning dialoog innovatieagenda cultuur

	Door College	Met Gemeenteraad	Met de stad	Met het culturele veld
April	28.4.2015 Vaststelling in college start- en discussienotitie 'Cultuur, een rol van betekenis'. Communicatie aan pers via persbriefing,	28.4.2015 Communicatie aan gemeenteraad per brief (afstemming via raads- werkgroep cultuur)	28.4.2015 Communicatie via persbriefing	28.4.2015 Communicatie aan cul- turele veld per brief
Mei		i.s.m. de raads- werkgroep cultuur organiseren raadsconferentie		Dialoog met het brede culturele veld op basis van de notitie.
Juni	Overleg College met College GS Limburg over verbinding uit- gangspunten met ac- centennotitie Cultuur	Verwerken input raads- conferentie met raads- werkgroep Cultuur	Dialoog met de stad via het project van <i>Tout Maastricht (juni - halfjuli)</i>	Dialoog met het brede culturele veld op basis van de notitie.
Juli				Mini symposium; te- rugkoppeling resultaten dialoog culturele veld
September		Vervolgsessie met Raads- werkgroep		
Oktober - November	Formuleren beste- dingsvoorstellen inno- vatiebudget cultuur	Voorbereiding besluit- vormingstraject beste- dingsvoorstellen i.s.m. raads- werkgroep cultuur		
December		Bespreking van de voor- stellen in stadsronde - Besluitvorming in Raadsronde		
2016	Uitvoering raadsbe- sluit voor College van B&W			

Ad.2. Overzicht van het proces Cultuurplan 2017 – 2020

1.	eind 2014: Cultuurverkenning Raad voor Cultuur
	In de cultuurverkenning duidt de Raad ontwikkelingen in de gesubsidieerde en ongesubsidieerde sector. De verkenning is de basis voor de Agenda Cultuurbeleid.
2.	januari 2015: Adviesaanvraag van de minister van OC&W aan de Raad voor Cultuur
	In deze brief vraagt de minister een advies over de toekomst van het cultuurbeleid en de basisinfrastructuur 2017-2020.
3.	8 april 2015: Agenda Cultuurbeleid Raad voor Cultuur
	Met de Agenda Cultuurbeleid adviseert de raad de minister van OC&W over de hoofdlijnen van het cultuurbeleid op grond van de adviesaanvraag. Dit advies dient als input voor de uitgangspuntenbrief van de minister.
4.	1 april 2015: Uitgangspuntenbrief van de minister van OC&W
	De minister voert overleg met de andere overheden over de uitgangspunten voor de komende subsidieperiode. De minister stuurt een uitgangspuntenbrief aan de Tweede Kamer, met de inhoudelijke en procedurele kaders voor de komende periode. De Tweede Kamer voert een debat over de uitgangspunten voor de komende periode.
5.	zomer 2015: besluit van de Tweede Kamer over de uitgangspunten van de minister van OC&W
	Hiermee zijn de kaders definitief.
6.	1 november 2015: uitgangspunten van het Fonds Podiumkunsten
	Betreft de meerjarige regeling en een nieuw beleidsplan, na intensieve consultaties in het veld.
7.	1 februari 2016: sluiting aanvraagprocedure voor subsidies voor de cultuurplanperiode 2017 - 2020
	De subsidieregeling voor de culturele basisinfrastructuur beschrijft welke functies in aanmerking komen voor vierjarige instellingsubsidies op grond van de Wet op het specifiek cultuurbeleid. Instellingen dienen hun aanvraag in bij het ministerie van OCW. Deadline is 1 februari 2016.
8.	voorjaar 2016: afstemming tussen de overheden
	De minister van OC&W stemt met de regio's, de grote steden en VNG/IPO. De afstemming is vastgelegd in het Algemeen kader interbestuurlijke verhoudingen cultuur.
9.	advies van de Raad voor Cultuur
	Het ministerie toetst de ingediende aanvragen op volledigheid en ontvankelijkheid en legt deze voor advies voor aan de Raad voor Cultuur. De Raad van Cultuur brengt advies uit aan de minister van OC&W. De Raad oordeelt binnen het financieel kader en op basis van de vastgestelde criteria. De bewindspersoon voert overleg met de bestuurlijke partners.
10.	Prinsjesdag 2016: debat en besluitvorming
	Op Prinsjesdag voorafgaand aan de nieuwe subsidieperiode worden maakt de minister in een brief aan de Tweede Kamer de subsidiebesluiten bekend. De subsidiebeschikkingen worden aan de culturele instellingen verzonden. De Tweede Kamer debatteert over de besluiten tijdens de begrotings-behandeling.
11.	Januari 2017: start nieuwe subsidie- / cultuurplanperiode 2017 - 2020

